

Industriepolitiek en kosten

Met een totaal bestedingsbedrag voor materieel-uitgaven van ca. 6,3 miljard gulden per jaar, waarvan ongeveer één miljard voor aan het personeel gerelateerde materiële exploitatiekosten, is het ministerie van defensie nog steeds een belangrijke opdrachtgever. Van dit bedrag wordt ongeveer tweederde besteed bij de Nederlandse industrie. Zowel de industrie als de overheid voeren een stimulerend beleid om het Nederlandse aandeel zo groot mogelijk te maken. Namens de industrie speelt hierbij de Stichting Nederlandse Industriële Inschakeling Defensie-opdrachten (NIID) een belangrijke rol. Zij draagt meningen, belangen en mogelijkheden van haar deelnemers uit naar de Nederlandse overheid, politiek en media. Daarnaast verzamelt zij informatie over nieuwe aanschaffingen, teneinde haar leden vroegtijdig in een goede uitgangspositie te brengen.

Bij de overheid spelen zowel het ministerie van defensie als dat van economische zaken een rol. Het beleid van Defensie, zoals geformuleerd in de *Defensienota* (1991), geeft een voorkeur aan voor het kopen van een bestaand produkt, het zgn. „kopen van de plank”, met daarbij als uitgangspunt het bevorderen van de mogelijkheden tot standaardisatie, interoperabiliteit

en logistieke samenwerking. Dat neemt echter niet weg, dat er wel een stimulerend beleid bestaat om de Nederlandse industrie in een goede uitgangspositie te brengen voor het verkrijgen van opdrachten. In de eerste plaats wordt jaarlijks voor ongeveer 100 miljoen gulden – in de vorm van subsidies aan Nederlandse onderzoeksinstituten – besteed aan onderzoek en ontwikkeling. Verder participeert Defensie met Economische Zaken in de Commissie Defensie Materieel (CODEMA). In dit kader worden technologie- en ontwikkelingsopdrachten verstrekt aan de Nederlandse industrie. De kosten voor dergelijke opdrachten worden gedeeld door de beide ministeries en de industrie, ieder voor een derde deel. Voor 1995 bedraagt het defensiebudget hiervoor 30 miljoen gulden. Voorbeelden van in dit kader geplaatste opdrachten zijn o.a. een studie naar een *multi purpose carrier*, de ontwikkeling van een *hand-held* warmtebeeldkijker en de ontwikkeling van een nieuw radarsysteem. Ook bij internationale samenwerkingsprojecten, zoals bijv. de ontwikkeling van een nieuwe generatie anti-tank wapens, neemt Defensie een deel van de ontwikkelingskosten voor haar rekening om de Nederlandse industrie in de gelegenheid te stellen op een zinvolle wijze te participeren in de productie.

Het ministerie van economische zaken is verantwoordelijk voor het industriebeleid en heeft een coördinerende functie m.b.t. overheidsaanschaffingen in het algemeen. Ten aanzien van dit laatste aspect heeft dit ministerie een wat ambivalente houding. Enerzijds wordt een systeem van vrije handel nagestreefd. Voor de overheid betekent dit, dat alle grotere opdrachten (boven de f 290.000,-) conform de EEG-richtlijn 93/36/EEG openbaar en internationaal dienen te worden aanbesteed. Op grond van artikel 223 van het EEG-verdrag kan om redenen van veiligheid van de Staat van deze richtlijn worden afgeweken. In de nota *De Nederlandse defensie-industrie* van november 1990 heeft de minister van defensie aangegeven, dat hij geen argumenten van strikt militair-strategische aard ziet, die het in stand houden van een specifieke productiecapaciteit voor defensiematerieel rechtvaardigen. Voor dit doel zou van deze uitzonderingsmogelijkheid geen gebruik behoeven te worden gemaakt. De praktijk leert echter dat toch van de mogelijkheden van artikel 223 gebruik wordt gemaakt. De voordelen zijn evident. Er wordt een grotere mate van vrijheid van handelen geboden bij de aanbestedings-

procedure, waardoor beter rekening kan worden gehouden met de belangen van de Nederlandse industrie. In dit kader speelt binnen Economische Zaken het Commissariaat Militaire Productie & Crisisbeheersing (CMPC) een belangrijke rol. Haar doelstelling is het bevorderen van een concurrerende inschakeling van de Nederlandse industrie- en dienstensector bij de ontwikkeling, productie en aanschaf van materieel en diensten op de (inter)nationale defensiemarkt. Als mogelijkheden worden hierbij onderkend: directe inschakeling, wederkerige aankoop tussen andere staten (*quid pro quo-principe*) en compensatie. In de eerste helft van de jaren '80 werd inschakeling vooral nagestreefd in de vorm van co-productie of licentiebouw. Voorbeelden hiervan zijn de verwerving van Leopard 2-tanks, YPR-voertuigen en F-16 toestellen. Het effect op de werkgelegenheid en op de verbreding van de technologische basis in Nederland bleek echter, zeker op langere termijn, gering. Het woog zeker niet op tegen de honderden miljoenen guldens extra, die door de ministeries van defensie, sociale zaken en economische zaken gezamenlijk werden gedragen. Mede op basis daarvan werd het accent vervolgens meer gelegd op het verkrijgen van compensatieopdrachten en op internationale samenwerking bij de ontwikkeling en productie van materieel. Van deze laatste ontwikkeling zijn o.a. de bergings-tank Leopard 2, het verkennings- en bewakingsvoertuig en het anti-tank wapen middelbare dracht goede voorbeelden. Het uitgangspunt hierbij was dat de inschakeling van de Nederlandse industrie in principe niet tot meerkosten mocht leiden.

Het spanningsveld dat bestaat tussen de ministeries van defensie en economische zaken bij de verwerving van defensiematerieel, vraagt vanzelfsprekend om goede afspraken t.a.v. verantwoordelijkheden en procedures. In een protocol van 1982 zijn voor het eerst de samenwerking en de verantwoordelijkheden van de beide ministeries aangaande defensieopdrachten geformaliseerd. In 1985 werd dit protocol, op basis

van de opgedane ervaringen, voor de eerste maal herzien. De minister van defensie is de eerstverantwoordelijke bewindsman voor het materieelbeleid en de daaruit voortvloeiende aanschaffingen van defensiematerieel. De minister van economische zaken is de eerstverantwoordelijke voor het industriebeleid en het daaraan gerelateerde compensatiebeleid. Beide ministers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een optimale inschakeling van de Nederlandse industrie, onverlet de eigen verantwoordelijkheid van deze industrie. Naast deze afbakening van verantwoordelijkheden werden procedure-afspraken vastgelegd. Over eventuele meerkosten ten gevolge van het inschakelen van de Nederlandse industrie werd met geen woord gerept.

Onder andere als gevolg van veranderde inzichten en van aanbevelingen die door de Algemene Rekenkamer zijn gedaan, dient het samenwerkingsprotocol op een aantal punten te worden aangepast. Hierbij zou mogelijkwerwijs de discussie over de acceptatie en verdeling van de extra kosten, door inschakeling van de Nederlandse industrie, weer een rol kunnen spelen. Het uitgangspunt zou hierbij opnieuw moeten zijn dat door inschakeling van de nationale industrie geen meerkosten mogen ontstaan. Indien dit onontkoombaar is, zullen deze kosten niet ten laste van het budget van Defensie mogen komen. De argumenten hiervoor zijn tweërlei. In de eerste plaats besteedt Defensie reeds aanzienlijke bedragen aan onderzoek en ontwikkeling, die in belangrijke mate bijdragen aan het beter positioneren van de Nederlandse industrie. Een belangrijker argument is, dat de budgettaire ruimte van Defensie sterk onder druk is komen te staan. Dientengevolge zal het dragen van meerkosten steeds meer ten koste gaan van de operationele slagkracht.

Indien om industrie-politieke redenen keuzes worden gemaakt die extra kosten met zich meebrengen, dan dient Economische Zaken, óók op het gebied van de financiering daarvan, verantwoordelijkheid te dragen en de genoemde meerkosten voor zijn rekening te nemen.

